

УДК 159.96

Зоряна Спринська, кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ ЖЕБРАЦТВА

У статті представлено результати теоретичного аналізу явища жебрацтва як актуальної проблеми в Україні та світі. Розглянуто основні причини та передумови його виникнення. Охарактеризовано особливості поширення жебрацтва як соціального явища у різні історичні періоди та етапи формування ставлення соціуму до жебраків. Подано основні класифікації жебраків та їх категорії з точки зору різних дослідників. Проаналізовано жебрацтво в сучасних українських реаліях та виокремлено “професійне” жебрацтво як спосіб негативної маніпуляції почуттями людей з метою збагачення.

Ключові слова: жебрацтво, бродяжництво, милостиня, “професійне” жебрацтво.

Літ. 12.

Зоряна Спринская, кандидат психологических наук, доцент, кафедры практической психологии
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФЕНОМЕНА ПОПРОШАЙНИЧЕСТВА

В статье представлены результаты теоретического анализа явления попрошайничества как актуальной проблемы в Украине и в мире. Рассмотрены главные причины и предпосылки его возникновения. Охарактеризованы особенности распространения попрошайничества как социального явления в разные исторические периоды и этапы формирования отношения социума к попрошайкам. Поданы основные классификации лиц, которые просят милостыню и их категории с позиций разных исследователей. Проанализировано попрошайничество в современных украинских реалиях и выделено “профессиональное” попрошайничество как способ негативной манипуляции чувствами людей с целью обогащения.

Ключевые слова: попрошайничество, бродяжничество, милостыня, “профессиональное” попрошайничество.

Zoryana Sprynska, Ph. D. (Psychology), Associate Professor of the Practical Psychology Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE THEORETICAL ANALYSIS OF THE PHENOMENON OF BEGGING

This article deals with the information about such phenomenon as begging. In reality begging is an issue of the day in Ukraine and world. The begging is a phenomenon that exists in society with some social-economy problems. Indeed the society allows or blocks the spread of this fact. Today in Ukraine, we do not have a law punishing begging and vagrancy.

Begging is one of the methods of solving the material disadvantages, financial problems through the appeal for help to organizations or people. This is a socio-economic phenomenon, which depends on rising unemployment and poverty in society.

In this work the general periods of occurrence and development of the begging in the world and the stages of forming of relation of society to the cadgers have presented. Such periods as worship, rejection, repression, social help and prevention have described.

The principal reasons and pre-conditions of the begging from the point of view of different researchers have considered. Most of the reasons that make people ask for alms are mostly social and economic.

There are a lot of classifications of beggars. In thesis the basic classifications of cadgers and their categories have given. The most famous are: people who beg temporarily, permanently and “professional” beggars.

From a psychological point of view, begging is seen as a kind of negative manipulation, which is in the quest for idleness, idleness and existence on the someone's expense.

Begging has analyzed in modern Ukrainian realities and the fact remains: today, begging – in most cases, a kind of business. The “professional” begging is a method negative manipulates feeling of people in order to enrichment.

Thus, there are two opposing factors of this phenomenon. The beggars, manipulating the feelings of ordinary people, are able to earn a good deal, while sensitive and compassionate people, giving alms, promote the spread of begging as an entire organizational and structured system.

Keywords: begging, vagrancy, alms, “professional” begging.

Постановка проблеми. Сьогодні дедалі частіше на вулицях міст можна зустріти людей, які просять милостиню. Це і хворі, люди з особливими потребами, вагітні, діти, воїни АТО, біженці, представники ромської національності тощо. На фоні нестабільної економічної та політичної ситуації в країні, явище жебрацтва стало соціально-економічною проблемою, що активно розвивається та набуває неабияких масштабів. Так, бойові дії на Сході країни, збільшення кількості переселенців, високий рівень безробіття загострюють появу даного феномену, спричиняючи важкі фінансові проблеми для пересічних українців, а це в свою чергу змушує людей шукати альтернативні способи заробітку для виживання, в тому числі і жебракування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме явище жебрацтва не є чимось новим, воно має свою історію не тільки в українському суспільстві, а й у всьому світі і його дослідження представлене у різних галузях наукового знання. Дану проблему вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема І.В. Дегтярьова, Д.О. Калмиков, І.І. Максимів, А. М. Нечаєва, Г.С. Салько, В.П. Швидкий, досліджували соціальні чинники жебрацтва, причини та види жебракування; С.С. Гусев, Є.Д. Максимов, І.Г. Прижов характеризували соціально-демографічні особливості жебраків та безпритульних, закономірності та особливості розвитку жебрацтва; реабілітацію безпритульних дітей вивчали Л.С. Алексеева, Б.Ю. Шапіро; юридичний аспект жебракування та бродяжництва розкривали у своїх працях Ю.М. Антонян, В.І. Грачов, Е.П. Петров.

Метою статті є теоретичний аналіз феномену жебрацтва в умовах сучасних українських реалій.

Виклад основного матеріалу. Бродяжництво та жебракування мають спільне походження і, найчастіше, представники даного прошарку не мають ні найменшого бажання змінювати свій світогляд, принципи, завдяки чому могли б змінити своє фінансове становище. Так як деякі види жебрацтва тісно пов'язані з бродяжництвом, потрібно дати чітке визначення цим поняттям.

За академічним тлумачним словником української мови, жебрацтво – це збирання милостині, жебрання; відсутність необхідних для існування засобів; злиденність, убогість. Тобто, бродяжництво – це стан, спосіб життя бродяги – бездомної людини, що не має постійного місця проживання, сталого заняття, роботи.

Милостиня – виявлення турботи до ближнього, знедоленого, жебрака, інваліда, до людини іншої культури в скрутному становищі,

у вигляді допомоги у різних формах, переважно у вигляді матеріальної допомоги. Милостиня – характерна ознака значного матеріального розмежування в суспільстві, де більшість матеріальних ресурсів належить привілейованим класам чи небагатьом родинам. У випадках неспроможності або небажання держави розв'язувати проблему збільшення населення чи перерозподілу матеріальних ресурсів, зростає потреба в інших формах підтримки життя бідноти, також і потреба в милостині [цит. за: 8].

Український дослідник І. Максимів у своїй статті “Історичні передумови виникнення жебрацтва: соціально-психологічний аспект” [3] дослідив, що жебрацтво існувало вже на перших етапах розвитку культури стародавніх слов'ян. На той час жебрацтвом займалися люди, яких плем'я з різних причин (скоєння злочину, прояв боягузтва в бою, порушення племінних законів тощо) виштовхувало зі своєї громади.

З часів появи християнства, зокрема і в Київській Русі, і до раннього Середньовіччя жебрацтво набирало обертів у своєму розвитку, а місцями скупчення стали церкви та монастирі. Адаже сама церква вчила любити ближнього, а це, насамперед, нагодувати голодного і напоїти спраглого. Даючи милостиню жебракам, на думку Іоана Златоуста, людина проявляє любов до Ісуса Христа. Златоуст навіть порівнює милостиню з євхаристією [9]. Крім того, вважалося, що молитви жебраків найкраще доходять до Господа, тому побожні люди часто давали їм дрібні монети, щоб ті молилися за них у храмі.

У наукових доробках В.І. Шаріна [11] чітко виділено етапи ставлення суспільства до такого соціального явища як жебрацтво. І саме період від виникнення християнства і до Середньовіччя дослідники називають етапом “шанування” жебрацтва, коли подавання милостині трактувалося як спосіб очищення від гріхів, спасіння душі. Це призвело до збільшення кількості прохачів на вулицях міст, біля церков та монастирів, які просили милостиню в ім'я Христа.

У Європі в XII – XIV ст. суспільство починає усвідомлювати загрозу жебрацтва, яке набуло на той час масового характеру, в тому числі і “професійного”. Найпоширенішими серед них були мандрівні співаки. Українськими землями мандрували численна кількість сліпих бандуристів, кобзарів, співців. Професійними жебраками в середні віки ставали вигнані зі спільноти люди, знедолені ізгої (волоцюги, люди з фізичними вадами, розорені ремісники, діти, жінки, що залишилися без годувальника).

Органи місцевого самоврядування почали боротися з жебраками без будь-яких церемоній, кожен бажаючий міг, на власний розсуд, карати жебраків чи заставляти працювати [2]. Це був етап “відторгнення”, коли жебраків перестали пускати до міст, а тих, які вже перебували в місті, вивозили за територію.

Даний механізм боротьби не набув успіху, в результаті чого починаються репресії – третій етап – XIV – XVII ст. Жебрацтво офіційно визнається соціальним злом, державами забороняється просити і подавати милостиню, а порушники несуть кримінальну відповідальність, караються, в окремих випадках навіть страчуються [1]. У великих містах кількість жебраків була настільки велика, що людям було незручно пересуватися вулицями.

Жебрацтво набрало розміри суспільного лиха. Величезні маси людей, позбавлених засобів існування, голодних і озлоблених, заповнювали дороги європейських держав. З’являється новий метод – ізоляція, тобто примусове утримання в спеціально створених установах тюремного типу, де жебраків поділяли на працездатних і непрацездатних.

З XVIII ст. поступово усвідомлюється низька ефективність боротьби з жебрацтвом виключно силовими методами. Наступає четвертий етап – “соціальна допомога”. Каральні заходи починають застосовуватися лише проти “професійних” жебраків і в основному за рішенням суду [2]. Непрацездатні отримують соціальну допомогу, а працездатні, які не бажають працювати, закріплюються в робітних будинках або у в’язницях. Така політика значно знизилася кількість прохачів, але проблему повністю вирішити не вдалося.

П’ятий етап – “профілактика” – починається з XIX ст. У цей час відбувається повна відмова від силових методів впливу, у тому числі кримінального переслідування та примусової праці. Спонукальними факторами трудитися для переважної більшості громадян стають економічні стимули і інтереси. На зміну боротьбі з жебрацтвом приходить політика його запобігання [11].

Соціальна політика європейських держав у XX ст. концентрується на створенні ефективних систем захисту від загроз соціальних ризиків, забезпечення мінімальних життєвих стандартів, тобто формуються соціально-економічні умови запобігання крайньої бідності, жебрацтва, безпритульності, їхньої профілактики [3].

Жебракування в Україні не заборонено законом, а тому не вважається злочином, до відповідальності притягуються лише ті, хто

примушує інших займатися такою діяльністю. У Кримінальному кодексі є декілька статей, які передбачають відповідальність дорослих за втягнення малолітніх дітей у жебрацтво, як адміністративну, так і кримінальну. Однак діти не завжди можуть сказати, що їх змушують жебракувати, особливо, якщо це немовлята. А більш дорослі й кмітливі навряд чи стануть свідчити проти своїх батьків.

Таким чином, у різні історичні періоди суспільство по-різному ставилося до людей-жебраків, а місцеві влади різними способами боролися з даним соціальним явищем: від шанування, згодом переслідувань і репресій, до соціальної допомоги і запобігання. Однак на даний час жебрацтво продовжує своє існування і на вулицях міст дуже часто можна зустріти людей, що просять милостиню.

Жебракування – один з методів вирішення матеріальних негараздів, фінансових проблем за допомогою звернення за допомогою до організацій, людей. Це соціально-економічне явище, яке залежить від зростання безробіття і бідності в суспільстві. Варто відзначити, що багато жебраків, що просять милостиню, втягуючись у таке неробство, стають майстрами своєї справи, не бажаючи змінювати свій статус і спосіб життя. Іноді жебрацтво є способом збагачення людини.

На думку О.М. Нечаєвої, причини жебрацтва та бродяжництва у суспільстві визначаються такими факторами, як [4]:

- Економічна криза;
- Безробіття;
- Зубожіння широких верств населення, більшість якого живе за межею бідності;
- Повсюдне послаблення сімейних підвалин;
- Втрата старшим і молодшим поколінням моральних цінностей;
- Пияцтво, алкоголізм і наркоманія;
- Поширення серед дітей та дорослих психічних захворювань.

Як бачимо, в основі жебрацтва лежать причини, які носять здебільшого соціальний та економічний характер. Бідна людина стає жебраком, тобто живе збором милостині. Головною умовою для цього є позитивне сприйняття суспільством способу життя жебрака – об’єкта турботи і підтримки та милостині як форми соціальної допомоги. Повинна реально існувати можливість забезпечувати своє існування збором подаяння.

Власне суспільство визначає, “дозволяє” чи “не дозволяє” воно існування певного класу громадян, які займаються жебракуванням.

Виділяють такі фактори жебрацтва як соціально масового явища [11]:

- наявність у суспільстві широкого прошарку бідних, як живильного середовища крайньої бідності – жебрацтва;

- наявність у суспільстві соціальних ризиків, здатних своїм впливом позбавити людину всіх засобів існування (“пустити по світу”);

- суспільна свідомість, що допускає жебрацтво як спосіб життя, а милостиню – як форму соціальної допомоги;

- потреба суспільства в жебраках як об’єкті релігійного милосердя;

- відносна привабливість жебрацтва в економічному аспекті як альтернативи трудової діяльності, можливості забезпечити милостинями більш прийнятний рівень життя;

- слабка державна соціальна політика у сфері запобігання жебрацтва. Це вкрай низький рівень соціальної допомоги непрацездатним, а також працездатним у зв’язку з важкою життєвою ситуацією, наприклад трудової допомоги як альтернативи жебрацтва.

Аналізуючи дослідження з проблеми жебрацтва, можна помітити безліч класифікацій та поділів на групи і категорії жебраків. Так, український дослідник В.П. Швидкий на основі умов, які спонукали громадян до жебрацтва і бродяжництва та особистих мотивів людей, що просять милостиню, виділив дев’ять основних груп [12]:

1. Професійні бродяги й злидарі, які обрали жебракування основним ремеслом для підтримання своєї життєдіяльності.

2. Матеріально забезпечені особи, які користуються можливостями жебракування як додатковим заробітком.

3. Особи, направлені до будинків для інвалідів, але які покинули їх з особистих мотивів і повернулися до бродяжництва та жебракування.

4. Особи, які тимчасово попали в скрутне становище (наприклад, стихійне лихо, хворобу тощо).

5. Особи, які не бажають чи не можуть працевлаштуватися через проблему алкоголізму (переважно працездатні).

6. Хворі, старі, інваліди, які не утримуються на соціальному забезпеченні, а також ті, котрі перебувають на державному забезпеченні, проте отримують замалу для проживання пенсію.

7. Особи, які не працевлаштувалися після звільнення з ув’язнення.

8. Непрацевлаштовані інваліди.

9. Особи які не отримують допомоги від рідних та близьких.

Інша класифікація ділить жебраків на три основні групи і є найпоширенішою: це жебручі тимчасово, жебручі постійно, “професійні” жебраки [3]. Розглянемо характеристику кожної групи жебручих.

Жебручі тимчасово (від випадку до випадку, за обставинами тощо), у зв’язку з важкою життєвою ситуацією. Як правило, це люди, які втратили землю, роботу, майно, постраждали від стихійних лих, неврожаїв, пожеж, яких голод гнав у дорогу, просити милостиню. Для більшості це вимушене становище, альтернатива голодної смерті. Можна припустити, що при першій можливості вони хотіли б повернутися до звичного (попереднього) способу життя.

Жебручі постійно – це непрацездатні громадяни, які не одержали з якоїсь причини відповідної підтримки в межах сім’ї, громади чи держави. Серед них є ті, що мають певні психічні патології, схильні до бродяжництва, маленькі діти тощо. Зазвичай, вони позбавлені можливості забезпечувати себе власною трудовою діяльністю, а у відсутності або при недостатності соціальної допомоги, змушені просити милостиню. Дана категорія, звичайно, подібна до категорії “професійних” жебраків, але відрізняється тим, що включає непрацездатних жебраків, які не мають можливості забезпечувати себе яким-небудь іншим способом.

“Професійні” жебраки – це особи, які збір милостині розглядають як основний вид трудової діяльності. Іншої суспільно-корисної роботи вони не шукають. Для них жебрацтво – це бізнес з усіма його атрибутами: конкуренцією, розділом території для “роботи”, дохідними місцями, професійними секретами, трудовими династіями, школами підготовки і навіть професійними об’єднаннями. Все це дозволяє розглядати жебрацтво для даної категорії осіб як професію і використовувати термін “професійне жебрацтво”.

У світі “професійних жебраків” також є свій поділ на категорії, від чого й залежить їхній заробіток. Українська журналістка С. Русин [7] на основі інтерв’ю з представником поліції у своїй статті проаналізувала та узагальнила найбільш поширені категорії жебраків. Так, найбільш популярною категорією і тою, яка найбільше заробляє, є категорія вагітних жінок та жінок із маленькими дітьми. Нерідко трапляється, що такі “мами” викрадають малих дітей чи “оренднують” за символічну плату у батьків-алкоголіків. Часто про такі випадки можна дізнатися із засобів масової інформації.

Прибутковою також є категорія жебраків-“інвалідів”, які сидять в інвалідних візках на

центральных вулицях міст чи в громадських місцях і просять милостиню. Переважно у таких жебраків є утримувачі, які кожного дня їх вивозять “на роботу”, і саме утримувачам дістається більша частина “заробітку”.

Виділяється окремо категорія дітей-підлітків, які ходять по домівках і жебракують по квартирах. Такі діти часто скоюють крадіжки, тихо пробуючи чи відкриті входні двері. Якщо відкриті, то непомітно виносять усе, що знаходиться в коридорі.

Не менш популярною є категорія жебраків-“інтелігентів”. Вони доволі ввічливі й грамотно мотивують своє прохання про допомогу. Часом навіть показують “липові” офіційні листи – довідки про хворобу чи смерть родича. “Працюють” зазвичай на автостанціях, біля церков, монастирів. Часто з уст таких людей лунають завчені слова: “Вибачте, що я така молода, прошу від вас допомоги...”.

Іншою категорією є “гастролери”. Це безпритульні, які гастролують з одного міста в інше. А щоб їх не вигнали місцеві, такі жебраки віддають їм частину зароблених грошей, так званий “податок”.

Жebraки-“церквушники” переважно “промишляють” біля церков та монастирів. У неділю зранку вони вже з сьомої-восьмої години “на роботі”. Біля храмів найчастіше можна зустріти калік, дітей або ж вагітних жінок і матерів з немовлятами. Вони заробляють тим, що під час церковних відправ випрошують гроші біля входу у храм.

Таких категорій можна виділити ще безліч, однак факт залишається: на сьогоднішній день жебрацтво – це в більшості випадків своєрідний бізнес.

Саме явище жебрацтва є в більшій мірі досліджене в історії, соціології, досліджено історичні передумови його виникнення, причини та фактори, є багато класифікацій та типів жебраків, однак мало відомо про жебрацтво з психологічної точки зору.

Сьогодні жебрацтва стало соціально-економічною проблемою, яка активно розвивається на фоні нестабільної економічної та політичної ситуації в країні, росту цін на всі товари, в тому числі і продукти харчування, збільшення безробіття.

З психологічної точки зору, жебрацтво розглядається як різновид негативної маніпуляції, яка полягає в прагненні до неробства, байдикування та існування за чужий рахунок. Схильність до жебракування як способу адаптації до соціального середовища може сформуватися ще в дитинстві на основі задрощів та ліні.

Вважається, що люди, які просять милостиню відрізняються особливою гнучкістю, вони здатні адаптуватися до будь-яких змін зовнішнього середовища.

Виділяються дві основні форми даного феномену [5]:

- прагнення до паразитизму, неробства і безвідповідальності – такі індивіди впевнені, що добросердечні люди завжди виручать і допоможуть;

- форма бізнесу, яка експлуатує почуття жалю добрих людей.

Жebraкування – це життя за рахунок інших людей. Для багатьох людей-жебраків таке життя стало єдиним способом існування, своєрідною професією. Всі існуючі типи жебрацтва мають загальні форми свого вираження: скарги, прохання про допомогу, випрошування милостині, зображення себе інвалідом з метою викликати жалість у людей.

Але що ж керує такими людьми, які, будучи працездатними чи частково працездатними, не шукають стабільної роботи, а готові за будь-яких погодних умов стояти на вулицях міст і просити милостиню? Коли з іншого боку стільки людей можуть помирати від голоду, холоду, хвороби, не наважуючись звернутись за допомогою навіть до близьких людей.

Сталення до жебрацтва та жебраків неоднозначне. З одного боку більшість людей ставляться із жалістю, розумінням та співчуттям до людей, які просять милостиню, та майже всі подають гроші жебракам. Однак з іншого боку, значна більшість вважає дане явище одним із способів заробітку, причому непоганим заробітком, своєрідним бізнесом.

На сьогоднішній день завдяки безлічі журналістських розслідувань, можна прослідкувати сумну тенденцію: жебрацтво в Україні, особливо у великих містах, обласних центрах, і справді є значно поширеною проблемою, крім того сміливо можна сказати, що це – організований та систематизований бізнес з усіма характерними ознаками: конкуренцією, ієрархією, “робочим персоналом”, прибутковими місцями, професійними секретами та, навіть, трудовою династією.

Одним із найбільш повних журналістських розслідувань є програма “Українські сенсації. Жebraки” телеканалу “1+1”, в якому жебрацтво зображено як професійну, чітко злагоджену і структуровану кримінальну мережу [10]. У даній телепередачі детально досліджено більшість категорій жебраків, викрито їхні методи, способи заробітку, прибуткові місця та професійну ієрархію.

З даного сюжету виявилось, що жебракування задля заробітку не є ще найгіршим випадком. Так, трапляються ситуації, коли людей (переважно пенсіонерів, інвалідів та дітей) змушують жебракувати, погрожуючи їм чи забираючи документи. В таких випадках жебручі “працюють” або за їжу, або за мізерну частку власного “прибутку”, решту дістається так званим керівникам. Дітей вчать жебракувати власні ж батьки; старими і немічними пенсіонерами, що просять гроші на їжу чи лікування виявляються переодягнені молоді люди; у безруких чи безногих інвалідів насправді присутні і здорові всі частини тіла.

Якщо брати до уваги рівень прибутку жебраків, то не дивно здається значна поширеність жебрацтва в нашій країні. Так, за різними джерелами в середньому денний прибуток одного жебрака може коливатися від 100 до 500 гривень, залежно від людності “робочого” місця, від здатності привернути увагу перехожих тощо. За допомогою простих математичних обчислень можна визначити, що в місяць їхній заробіток складає приблизно 9 – 10 тис. гривень, що є значно вищим від заробітку середньостатистичного громадянина України.

Висновки. Таким чином, можна простежити взаємодію двох протилежних факторів: жебраки, граючи та маніпулюючи почуттями звичайних людей, перехожих, здатні непогано заробити, а чуйні та співчутливі люди, подаючи милостиню, у свою чергу сприяють поширенню жебрацтва як цілої організованої та структурованої системи.

Попри все це не можна не брати до уваги, що на фоні складної нестабільної економічної ситуації в Україні й справді існують люди, які проживають за межею бідності, не маючи змоги заробити кошти на власне проживання. Українська бідність має свої стандарти та ознаки, до яких можна віднести передусім такі: відсутність роботи, як джерела існування; відсутність належних умов життя; низька якість харчування і високий відсоток витрат доходів сімей на харчування; неможливість користування платними медичними та освітянськими послугами; низька професійно-освітня підготовка та коротке життя. Усі ці фактори сприяють поширенню безхатченків, жебраків, бродяг, безпритульних дітей тощо.

В Україні існує система соціального захисту населення. Так, відповідно до інформації, наданої Міністерством соціальної політики України, мережа стаціонарних установ системи соціального захисту населення налічувала такі заклади [6]: будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів; пансіонати для ветеранів війни та праці,

геріатричні пансіонати; спеціальні будинки-інтернати; психоневрологічні інтернати; дитячі будинки-інтернати; стаціонарні відділення територіальних центрів соціального обслуговування; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; притулки для дітей.

І хоча не всі перелічені установи на даний момент відповідають усім державним стандартам та вимогам, мінімальну допомогу тим, хто її потребує надати вони здатні. Також можна висловити надію, що в подальшому система соціального захисту населення в Україні буде розвиватися, покращуватися і розширюватися.

Дане дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми, тому перспективою даного дослідження буде вивчення психологічних особливостей осіб, які просять милостиню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Геллер М.Я. *История Российской Империи: в 3-х т. / М.Я.Геллер.* – М.: МИК, 1997; т.1. – 447 с.
2. Гуревич А. Я. *Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства / А.Я. Гуревич.* – М.: Искусство, 1990. – 280 с.
3. Максимів І. І. *Історичні передумови виникнення жебрацтва: соціально-психологічний аспект [Електронний ресурс] / І. Максимів // Науковий вісник Херсонського державного університету.* – 2014. – Випуск 2. – С. 85–89. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo02/part_1/18.pdf; 10
4. Нечаева А. М. *Детская беспризорность – опасное социальное явление / А.М. Нечаева // Государство и право: журнал.* – 2001. – № 6. – С. 58–64.
5. *Попрошайничество [Електронний ресурс] // Психология и психиатрия.* – Режим доступу: <http://psihomed.com/poproshaynichestvo>.
6. *Результати моніторингу установ Міністерства соціальної політики України // Вестник ассоциации психиатров Украины.* – 2015. – №3. – С. 14–32.
7. Русин С. *Жебрацтво – потреба чи непоганий бізнес? [Електронний ресурс] / С. Русин // Закарпаття онлайн.* – 2012. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/Zmi/95598-ZHebratstvo-%E2%80%93-potreba-chy-nepohany-biznes>.
8. Рябчук А. *Зайві люди: бездомні на вулицях Києва / А. Рябчук.* – К.: Четверта хвиля, 2005. – 100 с.
9. Сомин Н. В. *Учение Св. Иоанна Златоуста о богатстве, бедности, собственности и милостыне [Електронний ресурс] / Н.В. Сомин.* – Режим доступу: http://www.chri-soc.narod.ru/zlatoust_main.html.

10. Українські сенсації. Жебраки [Електронний ресурс] / Телеканал 1+1 // YouTube. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=MlgndMlb-iA>. – Дата публікації: 14.05.2016.

11. Шарин В. И. История социальной работы: Учебное пособие / В. Шарин. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашков и К”, 2013. – 368 с.

12. Швидкий В. П. Бродяжництво і жебрацтво як елементи соціального життя в Україні у першій половині 1950-х рр. / В. П. Швидкий // Український історичний журнал. – К.: Дієз – продукт, 2007. – Вип. №1. – С. 149–169.

REFERENCE

1. Geller, M.Ya. (1997). *Istoriya Rossiyskoy Imperii* [History of the Russian empire]. (Vols. 1–3). Moscow: MIK [in Russian].

2. Gurevich, A. Ya. (1990). *Srednekovyy mir: kultura bezmolstvuyushchego bolshinstva* [The medieval world: the culture of the silent majority]. Moscow: Iskustvo [in Russian].

3. Maksymiv, I. I. (2014). *Istorychni peredumovy vynyknennia zhebratstva: sotsialno-psykholohichniy aspekt* [Historical prerequisites for begging: socio-psychological aspect]. Scientific herald of Kherson state university, vol.2, retrieved from http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo02/part_1/18.pdf. 10 [in Ukrainian].

4. Nechaeva, A. M. (2001). *Detskaya besprizornost – opasnoe sotsialnoe yavlenie* [The child homelessness is a dangerous social phenomenon]. State and law: journal, vol. 6, pp. 58–64. [in Russian].

5. Poproshaynichestvo [Begging]. *Psikhologiya i psixiatriya*. [Psychology and psychiatry]. Retrieved from <http://psihomed.com/poproshaynichestvo>. [in Russian].

6. *Rezultaty monitorynhu ustanov Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy* (2015) [The results of monitoring facilities of the Ministry of Social Policy of Ukraine]. Bulletin of the association of psychiatrists of Ukraine, vol. 3, pp. 14–32. [in Ukrainian].

7. Rusyn, S. (2012). *Zhebratstvo – potreba chy nepohanyi biznes?* [Begging is a need or a good business?]. [Zakarpattia online]. Retrieved from <http://zakarpattia.net.ua/Zmi/95598-Zhebratstvo-%E2%80%93-potreba-chy-nepohanyi-biznes>. [in Ukrainian].

8. Riabchuk, A. (2005). *Zaivi liudy: bezdomni na vulytsiakh Kyieva* [Excessive people: homeless on the streets of Kiev]. Kyiv: Chetverta khvyliya. [in Ukrainian].

9. Somin, N. V. *Uchenie Sv. Ioanna Zlatousta o bogatstve, bednosti, sobstvennosti i milostyne* [The teaching of St. Ioanna Zlatousta about wealth, poverty, property and alms] Retrieved from http://www.chrisoc.narod.ru/zlatoust_main.html. [in Russian].

10. *Ukrainski sensatsii. Zhebraky*. (2016). [Ukrainian sensations. Beggars]. TV channel 1+1. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=MlgndMlb-iA>. [in Ukrainian].

11. Sharin, V. I. (2013). *Istoriya sotsialnoy raboty: Uchebnoe posobie*. [History of social work: A tutorial]. Moscow: Izdatel'sko-torgovaya korporatsiya Dashkov i K. 368 p. [in Russian].

12. Shvydkyi, V. P. (2007). *Brodiazhnyctvo i zhebratstvo yak elementy sotsialnoho zhyttia v Ukraini u pershii polovyni 1950-kh rr.* [Vagrancy and begging as elements of social life in Ukraine in the first half of the 1950's.]. Ukrainian historical journal, Kyiv: Diiez – product, vol. 1, pp. 149–169. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25.09.2017

“Людина та її вчинок – речі різні. У той час як хороший вчинок заслуговує схвалення, а нерозумний – засудження, людина незалежно від того, хороший чи поганий вчинок він здійснив, завжди гідний або поваги, або співчуття”.

Махатма Ганді
індійський філософ

“Життя окремої людини має сенс лише настільки, наскільки вона допомагає зробити життя інших людей більш гарним і благородним”.

Альберт Ейнштейн
визначний фізик XX століття

